

Nood aan een nieuw Rio?

DIRK HOLEMANS

Ongeveer vijf jaar geleden was de VN-conferentie van Rio het middelpunt van het internationale politieke én maatschappelijke forum. Is de belangstelling voor 'duurzame ontwikkeling' ondertussen afgenomen, dan is er ondertussen heel wat werk verricht, zowel op het terrein als op theoretisch vlak. Op dit laatste gaan we in dit nummer in, door met name aandacht te besteden aan enkele vernieuwende concepten die uitgewerkt zijn om het vage begrip 'duurzame ontwikkeling' wat concreter in te vullen.

Een eerste dergelijk begrip is 'ongelijke ecologische ruil'. Zoals Saar Van Hauwermeiren en Bert De Wel in hun artikel tonen, laat dit begrip toe om zowel het Europese duurzaamheidsdebat als de discussie rond de 'zegeningen' van de mondiale vrijhandel te verruimen én te bekritisieren. Beperkt het eerste zich te zeer tot het 'ecologisch fort' Europa, dan blijken de negatieve aspecten van de vrijhandel voor de bewoners van het Zuiden — in het artikel de Chilenen — zwaarder te wegen dan de voordelen. Meer dan 80 procent van de Chileense export naar Europa blijkt gebaseerd op een intensief (niet duurzaam) gebruik van natuurlijke rijkdommen. Wanneer bijvoorbeeld Chili vismeel exporteert op een hoger ritme dan dat de vissoorten en de ecosystemen kunnen regenereren, dan exporteert Chili ook een deel van zijn toekomstige productieve ontwikkelingskansen. Van Hauwermeiren en De Wel besluiten dan ook dat het Europese milieubeleid "... gericht is op het verstrekken van een schoon milieu aan de Europeanen zonder de kritische aspecten van de consumptiepatronen in vraag te stellen... Indien er geen concessies gedaan worden [in Europa] op het gebied van materiële consumptie kan dit niet anders dan ten koste gaan van een onduurzame exploitatie van natuurlijke rijkdommen in de rest van de wereld." Het begrip ongelijke ruil vinden we ook terug in het artikel van Erik Paredis, die een overzicht geeft van een aantal nieuwe concepten waarmee gepoogd wordt (on)duurzaamheid te meten. Bij een analyse van deze 'indicatoren voor duurzame ontwikkeling' (IDO's) blijkt er een grote kloof te bestaan tussen de

.....

indicatoren uitgewerkt en/of verdedigd door ngo's en de indicatoren verbonden met de officiële Agenda 21 van Rio. Deze laatste blijken uit te gaan van het criterium politieke haalbaarheid, waarbij Paredis zich de vraag stelt of ze wel relevant zijn voor een streven naar duurzame ontwikkeling. Agenda 21 reduceert bijvoorbeeld 'participatie' tot het niet-kritisch uitvoeren van de vele beleidsvoorstellen van de Agenda, concrete actiepunten voor de *empowerment* van de lokale bevolking zijn er nauwelijks in terug te vinden. Daarnaast stelt het de mondiale vrijhandel voor als wenselijk economisch kader. Het artikel van Van Hauwermeiren en De Wel omtrent Chili kan dan ook gelezen worden als een kritiek op Agenda 21. Het neoliberal beleid van Chili wordt door de internationale instellingen sterk geprezen, terwijl het in de feiten enkel de ongelijke ecologische ruil heeft versterkt en de armen nog verarmd. Meteen is duidelijk geworden hoe indicatoren enkel datgene cijfermatig weergeven wat men wil aantonen, of hoe cijfers evenzeer onthullen dan wel verhullen.

Het is duidelijk dat we van IDO's geen wonderen mogen verwachten. Toch kunnen enkele indicatoren — zoals de *ecological footprint* — door bepaalde wanverhoudingen sterk in de verf te zetten, het bewustzijn bij de bevolking én bij beleidsverantwoordelijken beïnvloeden. Ze maken namelijk deel uit van het symbolisch kapitaal dat moet toelaten dat we op termijn zuiniger omspringen met ons natuurlijk kapitaal.

Gaf Paredis in zijn artikel reeds aan dat het duurzaamheidsdebat ten gronde draait om fundamenteel verschillende visies op natuur, mens en maatschappij, dan maakt deze vaststelling de kern uit van het artikel van Jef Peeters. In zijn artikel betoogt hij dat doorheen het duurzaamheidsdebat (zeg maar van Brundtland tot Rio) het Westen er opnieuw in geslaagd is om zijn cultureel paradigma als model aan de gehele wereld op te dringen. Peeters onderscheidt met Sachs drie basisperspectieven, drie sets van vooronderstellingen die een bepaalde visie op het goede leven inhouden. De eerste set, het *strijdperspectief*, vat de natuur op als een subsysteem van de economie en blijft vasthouden aan de economische groei. In deze *business as usual* is geen plaats voor het probleem van de onrechtvaardigheid, het milieuprobleem wordt enkel opgevat als een nieuw te ontginnen economische markt.

In het *astronautenperspectief* wordt meer recht gedaan aan de ecologische problemen. Om deze aan te pakken wordt gepleit voor een benadering van de aarde als geografisch systeem van bronnen (grondstoffen en energie) en putten (voor afval). Dit astronautenperspectief blijkt echter even imperialistisch als het strijdperspectief: naast de globale markt stelt het dat we ook leven in een globaal ecosysteem, dat bewaakt moet worden door globale managers aan de hand van westerse wetenschap.

Peeters verdedigt in zijn artikel het *thuisperspectief*, dat impliceert dat het Noorden zich structureel moet aanpassen om meer ruimte te maken voor een wereldwijde rechtvaardigheid. Dit perspectief omvat een radicale kritiek op de twee vorige perspectieven, die beide elk respect voor het 'lokale' ontberen. Dit

thuisperspectief integreert op intelligente wijze het besef dat we allen op dezelfde globe wonen met het benadrukken van de waarde van lokale levenswijzen. Tevens krijgt hier de rechtvaardigheids crisis de legitieme plaats die haar toekomt. Het thuisperspectief is "geen pleidooi voor het herstel van oude provincialismen of goedpraten van lokale onderdrukingsvormen", maar gaat er vanuit dat alles bekeken wordt vanuit een concrete plaats met zijn concrete natuurlijke en historisch-culturele gegevens. Het is duidelijk dat het thuisperspectief fundamenteel verschilt van de visie die aan de grondslag ligt van Agenda 21. Agenda 21 blijft namelijk hoe dan ook pretenderen universele oplossingen voorhanden te hebben voor problemen die zich steeds lokaal laten gelden (ontbossing, honger, watervervuiling, ...).

Deze problemen zijn de voorbije vijf jaar niet minder acuut geworden. Sterke uitspraken uit 1992 hebben plaats geruimd voor ontnuchterende rapporten en meer bescheiden doelstellingen.

En deze bescheidenheid, een afscheid van universalistische pretenties voor het westen, zou wel eens de grootste les kunnen zijn, vijf jaar na Rio...